
Annex 16. Plagiocefàlia postural

Objectius

Establir les recomanacions per prevenir la plagiocefàlia postural.

Destinataris

Equips d'atenció pediàtrica de l'atenció primària.

Població diana

Tots els lactants fins als 6 mesos de vida.

Periodicitat

En els controls de salut del Programa de Salut Infantoadolescent fins als 6 mesos.

Justificació

S'entén com a *plagiocefàlia posicional* (o *postural*) una deformitat cranial produïda com a conseqüència de l'aplicació constant de forces de pressió sobre la part posterior del crani, que és molt malleable en els infants petits.

Després de l'aplicació del canvi en la posició de dormir dels lactants l'any 1992 a fi de reduir la incidència de la síndrome de mort sobtada de l'infant, es va evidenciar que alguns presentaven alteracions morfològiques al crani i al coll, a més de retard en l'adquisició de certes fites motrius, a causa que romanien en una mateixa posició tant adormits com desperts. La incidència actual s'estima entre el 5 % i el 16 %.

Els principals factors de risc són els següents:

- Ambient restrictiu uterí o per factors mecànics compressius (macrosòmics, prematurs, oligoamni, parts múltiples, etc.).
- Factors intrapart en casos de traumatisme en parts assistits amb fòrceps o ventosa.
- Factors posturals en el període postnatal (fins als 6 mesos) com a resultat de la posició supina estàtica. En aquests casos, els lactants prematurs tenen més risc de patir una deformitat cranial. Cal tenir en compte que més del 90 % dels nadons amb plagiocefàlia postural associen torticoli congènit, i que només al 24 % se'ls havia diagnosticat aquesta afecció i/o n'havien estat tractats.

Sovint el mecanisme de la plagiocefàlia és mixt: infants que neixen amb l'asimetria cranial produïda per l'emotllament intrauterí o durant el part i que durant les primeres setmanes de vida empitjoren en associar-se qualsevol dels factors descrits més amunt, especialment perquè el cap sempre tendeix a recolzar-se permanentment sobre el costat prèviament aplanat, i la situació s'agreuja quan presenta torticoli.

Recomanacions

Identificar precoçment la plagiocefàlia postural té molta d'importància per aplicar les mesures conservadores que evitin o facin disminuir la deformitat cranial i facial. A més, heu d'establir les mesures correctores per tractar-la una vegada que s'ha establert.

Diagnòstic

Es basa en la història clínica i es confirma amb l'examen físic del cap, de la cara i del coll. Prendre les mesures és útil per determinar-ne el grau d'afectació i l'evolució. Les proves d'imatge habitualment no són necessàries, però poden ser útils en els casos dubtosos, per diferenciar-los de la craniosinostosi.

Prevenió primària

- Temps per dormir d'esquena: recomanau al pare i/o a la mare que faci rodar el cap del bebè alternativament en cada son i que li canviï cada dia l'orientació respecte del seu llit.
- Temps per jugar panxa per avall: recomanau que comenci a fer-ho en les primeres setmanes de vida i que vagi incrementant-ho progressivament, ja que augmenta els estímuls visuals i enforteix el to muscular del clotell i de l'esquena. Els estímuls han d'anar canviant.

Intervenció proposada

Prevenió des de la primera visita i mesures posturals:

- Informau la família i els cuidadors de l'infant sobre el recorregut d'aquesta patologia i els tractaments alternatius (inconvenients i costos), i insistiu que la posició de costat per dormir no és tan segura en els infants de menys de 2-3 mesos.
- Donau pautes per fer ajustaments mecànics, posicionaments actius per dormir, perquè el lactant jugui sobre el costat arrodonit del cap i quedi en aquesta posició tant de temps com sigui possible, tant adormit com despert. Recomanau l'ajuda de mitjans mecànics: tovalloles enrotllades, falques, coixí per prevenir o corregir la plagiocefàlia... i que col·loquin l'infant de costat i mirant cap al llit del pare i la mare coincidint amb el recolzament sobre el costat arrodonit del cap.
- Temps de transport, amb posicionament actiu: a les cadires de passeig o de transport d'automòbil cal col·locar coixins o altres dispositius per evitar la lateralització del cap.
- Temps de joc actiu.

Proposta de protocol de control

- Nounat amb el cap normal, arrodonit, sense cap altra patologia: en la primera visita al pediatre per al control de salut, juntament amb les recomanacions de dormir en la posició de decúbit supí heu de donar instruccions a la família perquè faci canvis posturals periòdics. En els controls de salut successius, el pediatre ha de fer una exploració cranial (amb visió zenital) per detectar precoçment lleus asimetries cranials.
- Nounat amb torticoli congènit: vegeu l'annex "Torticoli muscular congènit".
- Nounat amb plagiocefàlia (per desenvolupament intrauterí de plagiocefàlia postural o per hospitalització neonatal prolongada i desenvolupament hospitalari de deformitat cranial): en la primera visita al pediatre d'atenció primària després de l'alta hospitalària heu de fer una exploració cranial (amb visió zenital) i del rang de motilitat cervical. Heu de donar instruccions a la mare i/o al pare sobre els canvis posturals. Si presenta torticoli o limitació de la motilitat cervical, heu de valorar remetre el cas de manera preferent al servei de rehabilitació [annex 18, "Torticoli muscular congènit"].

Heu de derivar el cas al servei de neurocirurgia pediàtrica en les circumstàncies següents:

- Si la deformitat és greu a qualsevol edat.
- Si la deformitat és moderada a partir dels 4-5 mesos.
- Si després de l'exploració teniu dubtes que es tracti de plagiocefàlia postural.

Bibliografia

CARCELLER BENITO, Fernando; LEAL DE LA ROSA, Julia. "Plagiocefalia posicional: nuevas recomendaciones para el diagnóstico precoz y registro en la cartilla sanitaria del niño". En: GRUPO DE TRABAJO DE MUERTE SÚBITA INFANTIL (AEP). *Libro blanco de la muerte súbita infantil*. Madrid: Asociación Española de Pediatría, 2013. Disponible en: <www.aeped.es/sites/default/files/documentos/libro_blanco_muerte_subita_3ed_1382444179.pdf> [Consulta: 1 juny 2018].

CENTRO EXTREMEÑO DE DESARROLLO INFANTIL. "Plagiocefalia posicional. Recomendaciones para su prevención y tratamiento". En: *Foro pediátrico* [Badajoz: Sociedad de Pediatría de Atención Primaria de Extremadura], vol. II (2005) Disponible en: <www.spapex.es/pdf/plagiocefalia.pdf> [Consulta: 1 juny 2018].

GIMÉNEZ PANDO, Jorge [et al.]. "Plagiocefalia postural: propuesta de un proceso asistencial para Extremadura" [mesa redonda "Actualización en problemas de neurocirugía pediátrica"]. En: *Foro pediátrico* [Badajoz: Sociedad de Pediatría de Atención Primaria de Extremadura], vol. VIII (2011). Disponible en: <www.spapex.es/pdf/mesa_neurocirugia_2011.pdf> [Consulta: 1 juny 2018].

Peña Segura JL, Sierra Sirvent J, Cáceres Encinas A, Cantero Antón J, García Oguiza A, Pérez Delgado R et al. Protocolo de actuación ante las deformidades craneales en las consultas de pediatría de atención primaria, neuropediatría y neurocirugía. *Bol Pediatr Arag Rioj Sor*, 2008; 38: 80-85. Disponible en: <spars.es/wp-content/uploads/2017/02/Vol38-n3-4.pdf> [Consulta: 1 juny 2018].

Rivas Juegas C, González de Dios J. El uso del casco en los lactantes con deformación craneal tiene una eficacia controvertida. *Evid Pediatr*. 2014;10:49. Disponible en: <archivos.evidenciasenpediatria.es/files/41-12317-RUTA/049AVC.pdf> [Consulta: 1 juny 2018].

Salmón Antón F, Rodríguez Cerezo MA, Onís González E. Manejo de la plagiocefalia postural. "Tiempo para mantener las buenas formas". *Bol S Vasco-Nav Pediatr* 2007; 39: 3-15. Disponible en: <www.svnp.es/sites/default/files/39-1-03.pdf> [Consulta: 1 juny 2018].

SERVICIO CANARIO DE SALUD. "Prevención y manejo de la plagiocefalia posicional en atención primaria". En: *Protocolo: Coordinación entre niveles de atención sanitaria de pediatría del área de salud de Gran Canaria*. 2011. Disponible en: <www.sepexpa.org/download/protocolos/Plagiocefalia.-Prevencion-y-Manejo.-Protocolo.pdf> [Consulta: 1 juny 2018].

Autora

- Dolores Cardona Alfonseca, pediatra del Centre de Salut Son Ferriol (Palma)

Revisora

- María del Puerto Llorente Crespo, pediatra del Centre de Salut Coll d'en Rabassa (Palma)